

OLIV TA'LIMDA TA'LIM TEXNOLOGIYALARNING AHAMIYATI

Djumanazarova Nafisa Mustafokulovna

Navoiy davlat universiteti, Navoiy, O'zbekiston

nafisa101012@gmail.com

Annotatsiya: *Maqolada oliy ta'limda ta'lim texnologiyalari xususida so'z yuritilgan. Qo'shimcha ravishda ta'lim metodlaridan namunalar keltirilgan.*

Abstract: *The article talks about educational technologies in higher education. In addition, examples of educational methods are presented.*

Tayanch so'zlar: *Ta'lim metodlari, multimedia metodi, skarabey metodi, interfaol grafik organayzerlar metodi, BBB metodi.*

Key words: *Educational methods, multimedia method, scarab method, interactive graphic organizer method, IGOs method.*

Ta'lim metodlari muayyan pedagogik jarayondan ko'zda tutilgan maqsadlarga erishish uchun bajarish lozim bo'lgan vazifalarni amalga oshirishda qo'llaniladigan turli-tuman ish usullari va shakllarini o'z ichiga oladi.

Bu ishlarni amalga oshirishning shakllangan va amaliyotda qo'llanilayotgan har turli usullari va shakllari asosida ko'plab ta'lim metodlari hosil bo'lgan va bu jarayon davom etmoqda.

Muayyan ta'lim-tarbiyaviy maqsadga qaratilgan biror harakatni amalga oshirish yo'li, usuli yoki ko'rinishidan iborat bo'lib shakllangan faoliyat shu maqsadga erishishga xizmat qiluvchi o'ziga xos ta'lim metodini hosil qiladi.

Ta'lim metodlari turli tarkibiy tuzilishga ega bo'lib, ular usul, yo'l, bosqich, bo'lak, qism, modul, algoritmi kabi tushunchalar bilan ifodalanadigan tarkibiy elementlarni o'z ichiga oladi. Ular orasida usullar alohida ajralib turadi. Quyida ularning qisqacha ta'riflarini keltiramiz:

Usul - metodning unsuri bo'lib, uning tarkibiy qismi, metodni amalga oshirish bo'yicha qullanadigan harakatlarning turlarini belgilaydi.

Yo'l - metodni amalga oshirish bo'yicha qo'llanadigan harakatlarni bajarish shaklini belgilaydi.

Bosqich - metodni amalga oshirish jarayonining mazmun va vaqt bo'yicha muayyan darajadagi ketma-ketligini bildiradi.

Bo'lak - metodning tarkibini istalgan turli kattalikda taqsimlanishi natijasida hosil bo'ladi.

Qism - metodning tarkibini muayyan mantiqiy asosda taqsimlanishi natijasida hosil bo'ladi.

Modul - metodni hosil qiluvchi eng kichik tarkibiy bo'laklarini bildiradi.

Algoritm - metodning tarkibiy tuzilishidagi muayyan tartibda takrorlanuvchi modullari yig‘indisini hamda metodni amalga oshirish jarayonidagi harakatlarning muayyan tartibda takrorlanib turuvchi majmuasini bildiradi.

Multimedia – ta’lim metodi. Multimedia — zamonaviy kompyuter texnologiyalari yordamida matn, tasvir, grafika, animatsiya, jadval, audio, video effektlarini o‘zida mujassamlashtirgan ma’lumotlarni foydalanuvchilarga yetkazib berish metodi-texnologiyasidir.

Multimedia (multi – ko‘p, media - muhit) - bu kompyuter texnologiyalarining sohasi bo‘lib, turli axborot saqlovchi vositalardagi har xil fizik ko‘rinishda ifodalangan axborotlarga ishlov beradi.

Multimedia vositalari virtual borliq, videotasvirlar, animatsiya, tovush, rasm, foto, grafik, sxema, ranglar, yorug‘ - soya hodisalari, matn kabilarni o‘z ichiga oladi.

“SKARABEY” metodi. Skarabey - “qo‘ng‘iz” - har tomondan kavlab chiquvchi ma’nosini bildiradi. “Skarabey” metodi talabalarda mantiqiy fikrlash qobiliyatini, xotirani, shuningdek, muayyan muammoni hal qilishda o‘z fikrini ochiq, erkin ifodalash malakasini rivojlantirishiga xizmat qiladi. Bu metodni qo‘llash jarayonida ta’lim oluvchilarning bilimlari sifati va darajasini xolis baholash o‘rganilayotgan mavzu haqidagi tasavvurlari ko‘lamini aniqlash imkoniyati hosil bo‘ladi. Shuningdek, bu metod turli g‘oyalarni ochiq, erkin, mantiqan ifodalash, ular o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni aniqlashda ham samarali sanaladi.

Uning yordamida talabalarda quyidagi sifatlarni shakllantirish, rivojlantirishga erishish : mustaqil ishlash; muloqotga erkin kirisha olish; xushfe‘llik, o‘zgalar fikrini hurmat qilish; faollik; faoliyatga ijodiy yondashish; faoliyatining samarali bo‘lishiga qiziqish; o‘z-o‘zini baholash.

Ushbu metoddan darsning muayyan bosqichlarida turli maqsadlarda foydalanish mumkin. Uni umumiy tarzda quyidagi sxema ko‘rinishida ifodalash mumkin:

“Skarabey” metodidan darsning turli bosqichlarida foydalanish maqsadlari sxemasi

Darsning boshida	Talabalarning o‘quv faoliyatini rag‘batlantirish
Darsning o‘rtasida	O‘quv materiallarining mohiyati, mazmuni va tuzilishini belgilash
Darsning oxirida	Talabalar tomonidan o‘zlashtirilgan bilimlarni mustahkamlash va mashg‘ulotni yakunlash

Mazkur strategiya talaba tomonidan oson qabul qilinadi. Zero, u shaxsga xos fikrlash, bilish xususiyatlarini inobatga olgan holda ishlab chiqilgan.

Interfaol grafik organayzerlar metodi. Interfaol grafik organayzerlar o‘rganilayotgan mavzuga tegishli asosiy ma’lumotlarni har turli ko‘rgazmali shakllarda (sxema, jadval, diagramma, gistogramma va boshqa tasvirlar ko‘rinishida aks ettirish orqali) taqqoslash, tahlil qilish metodlari va vositalaridan iborat.

Grafik organayzer - (grafik tashkil etuvchi) - fikriy jarayonlarni ko‘rgazmali taqdim etish vositasi.

Grafik organayzer - (grafik tashkil etuvchi) - fikriy jarayonlarni ko‘rgazmali taqdim etish vositasi. Ta’lim tizimida didaktikaning ko‘rgazmalilik tamoyilini amalga oshirish imkonini beruvchi vositalar turkumiga kiradi. Grafik organayzerlar quyidagi maqsadlarga xizmat qiladi:

Ma’lumotlarni tarkiblashtirish va tarkibiy bo‘lib chiqish usul va vositalari, o‘rganilayotgan tushunchalar (xodisalar, voqealar, mavzular va shu kabilar) o‘rtasida aloqa va aloqadorlik o‘rnatish.

Agar grafik organayzerlarni o‘qituvchi tomonidan ta’lim oluvchilarning mashg‘ulot mavzusiga doir bilimlarini mustahkamlash va fikrlashini rivojlantirish maqsadida ishlatilsa, ular ta’lim metodi vazifasini bajaradi.

Agar grafik organayzerlarni o‘qituvchi tayyor (to‘ldirilgan) holda qo‘llasa, ular ta’lim vositasi vazifasini bajaradi. Amaliyotda grafik organayzerlarni bir mashg‘ulot davomida ko‘pincha shu ikki vazifada qo‘llaniladi. Shunga ko‘ra ularni amaliyotda ta’lim metodlari deb hisoblanadi. Hozirda keng qo‘llanilayotgan grafik organayzerlardan birini ko‘rib chiqamiz.

“BBB” metodi. Ushbu metod o‘quvchilarga muayyan mavzular bo‘yicha bilimlari darajasini baholay olish imkonini beradi. Metodni qo‘llash jarayonida o‘quvchilar bilan guruh bo‘lib yoki ommaviy ishlash mumkin. Guruh shaklida ishlashda mashg‘ulot yakunida har bir guruh tomonidan bajarilgan faoliyat tahlil etiladi. Guruhlarning faoliyatlari quyidagicha tashkil etilishi mumkin:

1. Har bir guruh umumiy sxema asosida o‘qituvchi tomonidan berilgan topshiriqlarni bajaradi va mashg‘ulot yakunida guruhlarning munosabatlari loyiha bndlari bo‘yicha umumlashtiriladi.

2. Guruhlar umumiy sxemaning alohida bndlari bo‘yicha o‘qituvchi tomonidan berilgan topshiriqlarni bajaradi. O‘quv faoliyati bevosita sinf doskasi yoki ish qog‘ozida o‘z aksini topgan quyidagi jadval (1, 2) asosida tashkil etiladi.

1-jadval.

Bilaman	Bilishni xohlayman	Bilib oldim

2-jadval.

Mavzu: Mavzuga doir asosiy tushunchalar	Bilaman	Bilishni xohlayman	Bilib oldim
1.			
2.			
3.			

...			
-----	--	--	--

Metoddan foydalanish 3 bosqich asosida amalga oshiriladi.

1. O‘quvchilarning o‘rganilishi rejalashtirilayotgan mavzu bo‘yicha tushunchalarga egalik darajalari aniqlanadi.

2. O‘quvchilar mavzuga oid ma’lumotlar bilan batafsil tanishtiriladilar.

3. O‘quvchilarning mavzu bo‘yicha mavjud bilimlarini boyitishga bo‘lgan ehtiyojlari o‘rganiladi. (bo‘shliqlar, darslar jarayonida to‘ldirib boriladi)



Bosqichlar bo‘yicha amalga oshirilgan harakatlarning to‘liq tafsiloti quyidagicha:

1. Sinf o‘quvchilarning (individual guruhlarda) ishlashlari e‘lon qilinadi.

2. O‘quvchilarning yangi mavzu bo‘yicha tushunchalarga egalik darajasi o‘rganiladi va ular tomonidan bayon etilgan tushunchalar jadvalning 1-bandiga yozib boriladi.

3. O‘quvchilarning yangi mavzu bo‘yicha mavjud bilimlarini boyitishga bo‘lgan ehtiyojlari o‘rganiladi va bu ehtiyojlar jadvalning 2-bandiga yoziladi.

4. O‘qituvchi yangi mavzuga oid umumiy ma’lumotlar bilan o‘quvchilarni xabardor qiladi. O‘zlashtirilgan yangi tushunchalar aniqlanadi va ular jadvalning 3-bandiga yoziladi.



Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ишмухамедов Р.Ж., М.Мирсолиева. Ўқув жараёнида инноватсион таълим технологиялари. – Т.: «Фан ва технология», 2017, 60 б.

2. Педагогика: 1000 та саволга 1000 та жавоб/ Методик қўлланма. У.И.Иноятлов, Н.А.Муслимов, М.Усмонбоева, Д.Иноғомова. – Тошкент: Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, 2012. – 193 бет.

3. Д.И.Юнусова Математикани ўқитишнинг замонавий технологиялари., Т-2007, 256 бет

4. <http://edu.uz> – Ўзбекистон Республикаси Олий таълим, фан ва инноватсиялар вазирлиги.

5. <http://lex.uz> – Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси.

6. <http://bimm.uz> – Олий таълим тизими педагог ва раҳбар кадрларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини оширишни ташкил этиш Бош илмий-методик маркази.